

דף נ"ג ע"א

גדרי היזק שאינו ניכר והנאה מיי"נ

במערב

ואידך קנסא הוא ומקנסא לא ילפינן. והנה יל"ע בשאר היזקות כגון שהכניס כף חולבת בכלי בשרי, וכי בכה"ג יהא פטור דהא לא כתוב מפורש במתני' וקנסא מקנסא לא ילפינן, והנה במקום שאסר במין בשאינו מינו בפחות משישים נ"ל (ולאחר החיפוש מצאתי כן בפרמ"ג בפתיחה) דכיון דיש בזה טעם הוה כהיזק ניכר (עי' בחת"ס), ובמין במינו נראה דאע"פ דהוה היזק שאי"נ, וקנסא מקנסא לא ילפינן, מ"מ נראה דבמקום שאין כלל חילוק בודאי גם בקנסא ילפינן מהדדי, ורק כשיש קצת סברא לחלק אע"פ שאין זו סברא מספקת לחלק מ"מ בזה אמרינן שכיון שזהו קנסא לא ילפינן מהדדי.

ומש"כ בסוגיין דלא ילפינן מערב ממדמע, היינו משום דבמערב יש סברא שלא יהא כאו"א הולך ועושה כן כיון שבכה"ג המערב עובר באיסור הנאה מיין נסך שנהנה ממנו בזה שעושה היזק לחבירו, (וכה"ג הוה הנאה וכעין מה דאיתא בשבת דקורע בשבת חייב ומיקרי מתקן, דקעביד נחת רוח ליצרו וה"ה הכא, וכן הא קיי"ל דאפי' רוצה בקיומו יש בזה הנאה), והנהנה מיין נסך עובר בב' לאוין לא תביא תועבה אל ביתך, ולא ידבק בידך מאומה מן החרם ככל תקרובת עכו"ם, (עי' רמב"ם פ"ז מעכו"ם ה"ב), ולכן לא הוה ילפינן ממדמע, אבל שאר כל היזק שאי"נ ילפינן מהדדי, (עי' בשעה"מ בהשמטות הל' חובל ומזיק מש"כ בזה).

מדמע התרומה לא מבטלה ברוב ולא עבר

על "משמרת"

ואי מטמא חולין משום דאסור לגרום
זומאה לחולין שבא"י, אבל מדמע
אימא לא. (דלא קעביד איסורא), והיינו דאע"פ

יהא כל אחד ואחד הולך ומטמא טהרותיו של חבירו, ולכאו' יל"ע דהא איתא בחולין (מ"א ע"א) ר"נ ורב עמרם ורב יצחק אמרי אפי' למ"ד אדם אוסר דבר שאינו שלו (וע"י מעשה לכו"ע יכול לאסור), ה"מ כותי אבל ישראל לצעוריה קא מכוין, דהיינו שאין דעתו לעכו"ם, ואין היין נאסר, ובגמ' שם ת"ש המטמא והמדמע והמנסך...במזיד חייב, הכא נמי בישראל מומר, וכן קיי"ל, ולכאו' איך שייך לחייב משום שלא יהא כאו"א הולך ומטמא וכו', הא זהו מילתא דלא שכיחא דזהו רק בישראל מומר.

ונראה דרב לשיטתו דס"ל דקנסא מקנסא ילפינן, והיינו דאין זו תקנה מיוחדת במנסך, אלא גזרו על כל מקום שאוסר דבר של חבירו אפי' בהיזק שאינו ניכר, שחייב, וממילא כיון דמנסך הוה בכלל זה ממילא לא פלוג רבנן, ואפי' שכאן אין זה שכיח, מ"מ חייב, ולשמואל דס"ל דלא ילפינן קנסא מקנסא, וצריך תקנה מיוחדת על מנסך, אה"נ לדידיה אין מקום כלל לתקן על מנסך, והגמ' הוי מצי למימר טעם נוסף למה שמואל לית ליה דרב, וכנ"ל.

רש"י ד"ה מנסך ממש, שכשך בידו לתוכו
וכו'. ומשמע דרש"י ס"ל כהני ראשונים
דלא בעינן הגבהה לעצם דין ניסוך.

רש"י ד"ה דאגבהה, ע"מ לגזולו. והנה ברשב"א כתב מפורש דהיינו דוקא במקום שהגביה ע"מ לגזול, דאז מתחייב משעת ההגבהה שנהיה ע"ז גזול, אמנם ברש"י בחולין (מ"א ע"א ד"ה פטור מלשלם) איתא דגם אם הגביה ע"מ לאוסרו, ג"כ אין קלב"מ דכיון שהגביה ע"מ לאוסרו, נחשב שמתחיל להזיק משעת ההגבהה.

וברש"י כאן איכא למימר שכוונתו רק בדר' ירמיה, אבל אה"נ בדעת רב אפ"ל כרש"י בחולין, (עי' תפא"י).

מהו הפסד מרובה בסוגיין

ואי אשמעינן הני תרתי משום דהפסד מרובה אבל מדמע דהפסד מועט אימא לא, צריכא. והנה הכוונה דהפסד מרובה והפסד מועט אין הכוונה בסכום ההפסד, דהא לא פסיקא, אלא הכוונה שכאן מפסיד לה לגמרי שאינו ראוי כלל, משא"כ בהני ראויים הם אלא שהפסידם משויים, (ע"י חת"ס).

אמר חזקיה... מ"מ, היוזק שאינו ניכר שמיה היוזק. ע"י ב"ק (צ"ח ע"א) דאמר רבה דהצורם אוזן פרתו של חבירו פטור, דסתם שוורים לאו למזבח קיימי, והיינו שאע"פ שהצרימה ניכרת בבהמה, מ"מ לא חשיב היוזק, ואעפ"כ כתבו שם בתוס' (ד"ה הא, וע"י תוס' בסוגיין ד"ה בדיני) לחד תי' דהיינו משום דס"ל לרבה דהיוזק שאי"נ לאו שמיה היוזק, אבל למ"ד היוזק שאי"נ שמיה היוזק, גם בכה"ג חייב, וחזינן דאע"פ שזהו היוזק שבעצם הוא ניכר ואעפ"כ לא מחשיב היוזק, מ"מ למ"ד היוזק שאי"נ שמיה היוזק, בכה"ג חייב, ואכמ"ל.

אי צריך להודיעו איסור כשהל"ה אי"צ להאמינו

ומה טעם אמרו בשוגג פטור כדי שיוודיעו. והנה כתבו הראשונים דאף שע"א נאמן באיסורין מ"מ היינו דוקא לא נגד חזקה, אבל באיתחזק אינו נאמן, ולפי"ז צ"ע בסוגיין מה יועיל אם יודיעו הא אי"צ להאמינו, וע"י ברשב"א בקידושין (ס"ה ע"ב) שתירץ דאיכא למימר דמיירי במהימן ליה כבי תרי, וכן איכא למימר דמיירי שהיה בידו, וכן איכא למימר שהוא יאמר לו ואולי הוא יאמין לו ואע"פ של"צ להאמינו, א"ה ע"י רשב"א לקמן נ"ד ע"ב, ופנ"י וחת"ס.

במנסך יין לצער או להנאת עצמו

אמר חזקיה... כדי שיוודיעו, א"ה אפי' במזיד נמי, השתא לאוזוקי קא מכזין אודועי

שכתב האבנ"מ (בשו"ת סי' י"ח) דגם להפוסקים דס"ל דהא דאין מבטלין איסור לכתחילה היינו רק מדרבנן, מ"מ אם מבטל תרומה, יש בזה איסור דאורייתא דבתרומה בעינן "משמרת" דכתיב ושמרתם את משמרת תרומותי, וכשמבטל תרומה בחולין ה"ז מאבד את התרומה שמפקיע ממנה דין תרומה.

אמנם כאן בסוגיין דאמרינן דאין איסור היינו משום דהכא איירינן במדמע ולא בטלה התרומה ברוב דאל"כ לא היה כאן כלל איסור ופשוט.

שעת חיוב מיתה ליפטר מקלבדר"מ

ואי אשמעינן מטמא ומדמע משום דלא קל"ב"מ, אבל מנסך דקל"ב"מ אימא לא קמ"ל. והנה לרשב"א שפי' דמחלוקת רב ושמואל אינה אי הוה קל"ב"מ או לא, אלא פליגי איך להעמיד את המשנה, (אי מיירי בדאגבה או לא) א"כ איזה חידוש יש בזה שאין קל"ב"מ הא במקום דאגבהה הוה כמו גונב חלבו וכו', ומה החידוש במתני'.

וצ"ל דלהרשב"א כוונת הגמ' דהחידוש הוא בהיכ"ת שבמציאות א"א לנסך בלא הגבהה כגון שהיה בבור וכד', וא"כ כיון שבכה"ג א"א לנסך בלא הגבהה, סד"א שיהיה קל"ב"מ, וע"ז הקמ"ל.

ואע"פ שזהו רק חסרון בהיכ"ת שעכשיו א"א לנסך בלא ההגבהה, ולא שזהו חלק מעצם הניסוך, אעפ"כ מיקרי הגבהה צורך ניסוך, וכן משמע לשון הגמ' בכתובות (ל"א ע"א) דאפשר לאכילה בלא הגבהה דאי בעי גחין ואכיל, ומשמע דזהו דוקא בהיכ"ת שעכשיו יכול לאכול בלא להגביה, אבל אם עכשיו לא היה יכול לאכול בלא הגבהה, אע"פ שאין ההגבהה חלק מעצם האכילה, הוה מיקרי הגבהה צורך אכילה.

מזיק הקדש ובקרבת ציבור

תנן הכהנים שפגלו כו' ואי אמרת היזק שאינו ניכר שמים היזק, האי שוגגין פטורין מפני תיקון העולם מיבעי ליה. והנה שיטת התוס' (לעיל מ"ט ע"א ד"ה שור, ובכ"מ) שאפי' אדם המזיק הקדש פטור מדאורייתא דילפינן מתרומה דכתיב בה "כי יאכל" ודרשינן פרט למזיק, ורק מדרבנן חייב לשלם קרן, וא"כ כהנים שפגלו ודאי שכל חיובם רק מדרבנן.

וי"ע א"כ מהי קושיית הגמ' מהא דתנן שחייבים מפני תיקון העולם הא אה"נ זהו רק מדרבנן, וצ"ל שכיון שזהו דין כללי שמזיק הקדש כל החיוב רק מדרבנן, א"כ לא משמע שזוהי כוונת הברייתא כאן שחייבים מפני תיקון העולם, אלא משמע שזהו דין מיוחד כאן מפני שזהו היזק שאי"נ.

והנה רש"י בד"ה חייבין, כתב שהחיוב הוא לבעלים שצריכים להביא קרבן אחר, ובד"ה מיבעיא ליה, כתב דהא חייבין דמזיד דינא דאורייתא הוא, ואפשר לפרשו בב' דרכים, א, דכוונת רש"י אליבא דר"ש דדבר הגורם לממון כממון דמי, ולכן צריכים לשלם מדאורייתא לבעלים שזהו גורם לממון שעכשיו צריכים להביא קרבן אחר, וכמש"כ רש"י בב"ק (ע"ח ע"ב) גבי האבעיא דגנב שגנב שור עולה, אי מצי פטר נפשיה בכבש או בעוף או לא, וכתב שם רש"י דהבעיא היא אליבא דר"ש ולכן חייב לשלם לבעלים, אבל להקדש פטור דילפינן "וגונב מבית האיש" ולא מבית הקדש, וה"ה הכא אתי אליבא דר"ש וכנ"ל.

ב, דרש"י פליג על תוס' וס"ל דהמזיק הקדש חייב מדאורייתא, ורק ממונו שהזיק הקדש פטור ומש"כ רש"י שצריכים לשלם לבעלים, היינו משום שלהקדש אין כאן הפסד כיון

לא מודע ליה. ולכאו' יל"ע דהא במתני' תנן נמי מנסך, ושם הא מיירי במומר דאל"כ אין היין נאסר דאמרינן לצעוריה קא מכוין (וכדאיתא להדיא בחולין מ"א ע"א, מובא לעיל), וא"כ הא במומר כוונתו בזה היא להנאת עצמו, שרוצה לעבוד ע"ז.

וע"י בר"ן ע"ז (ט' ע"ב בדפי הרי"ף) שהקשה דהתם משמע דסתם יינם אסור משום שמא נסכו העכו"ם ובגמ' אמרינן דהיינו משום בנותיהן, ותי' בשם הרמב"ן דמשום שמא נסכו לא אסרינן, דאם איתא דנסכיה, לא הוה מזבין ליה לישראל, ומ"מ אם נתן לעכו"ם לשמור על יינו, אסור דחיישינן שמא נסכו, דחשיבא ליה מילתא לההנות העבודת כוכבים שלהם בשל ישראל, אבל מאי דמנסכי אינהו לעכו"ם שלהם אינם מוכרין ולא נותנים לישראל, להכי איצטריך למיגזר משום בנותיהם, וחזינן ג"כ שמה שמנסכו היינו כדי לההנות העכו"ם, וא"כ למה מחייבין ליה, הא עדיין יש לחשוש שלא יודיעו.

ונראה דלחזקיה דס"ל דהיזק שאינו ניכר שמים היזק א"כ אי"ז קנס, וודאי ילפינן מהדדי, וא"כ אי"ז תקנה מיוחדת בכל מקום ומקום, אלא זהו דין כללי, שאמרינן שבמזיד פטור כדי שידיעו, וא"כ אפילו אם יש מקרים ששם לא שייכת התקנה מ"מ לא מחלקים משאר מקומות.

ולכך אף שבמנסך לא שייך לומר שבמזיד ודאי יודיעו, כיון שאיכא למימר שרוצה לנסך לא בשביל להזיקו, אלא להנאת עצמו, שרוצה לעבוד ע"ז, מ"מ לא פלגינן משאר דוכתי.

רש"י ד"ה כדי שידיעו, שמימא או דימע וכו'. ומה דהשמיט רש"י מנסך, אולי מפני שאיכא מ"ד דהיינו מערב.

שהבעלים צריכים להביא קרבן אחר, ולכן צריכים לשלם לבעלים, ע"י פנ"י.

וכן נראה דרש"י כתב דיש היזק לבעלים דבהקדש אין חשש שיהיה כאו"א הולך ומזיק וכו', ולכן כתב רש"י שיש היזק לבעלים ונפק"מ בקרבן ציבור, דמסתבר שיהיה פטור, למ"ד קנסא מקנסא לא ילפינן, דאין חשש שיהיה כאו"א הולך ומזיק וכו'.

תנן הכהנים שפגלו במקדש וכו'. ע"י ברמב"ן בקונטרס דינא דגרמי, וז"ל "ואי קשיא לך א"ה ממפגל נמי שמעינן דינא דגרמי כמו ממחיצת הכרם דהתם נמי מחשבה היא וחשבינן לה כמעשה ומחייבינן ליה משום קנסא או מן הדין אי שמייה ^{היזק} היזק, לא קשיא דהתם מעשה הוא שהוא שוחטו לכך אלא שאין האיסור ניכר בו עכ"ל, (ע"י קצוה"ח ש"ו סק"ט מה שהביא מהרמב"ן ודו"ק).

בענין היזק שאינו ניכר בשיטת הרמב"ם והראב"ד

מתיב רבי אלעזר העושה מלאכה במי חטאת כו'. ואי אמרת היזק שאינו ניכר שמייה היזק בדיני אדם נמי לחייב והוא מותיב זה והוא מפרק לה... מי חטאת ששקל בהן משקלות... אלא אידי ואידי בכנגדן ולא קשיא הא דאסח דעתיה וכו'. ולכאורה מסוגיית הגמ' משמע שרק אליבא דחזקיה דס"ל שהיזק שאינו ניכר שמייה היזק, קשיא הך ברייתא וצריך לאוקמה בשקל כנגדן משקלות, אבל למאן דס"ל שהיזק שאינו ניכר לאו שמייה היזק לא קשיא הך ברייתא כלל.

והנה הרמב"ם (פ"ז מחובל ומזיק ה"ד) כתב דהעושה מלאכה במי חטאת במזיד חייב לשלם ובשוגג פטור, ובראב"ד שם הקשה דהא לדידן דקיי"ל דהיזק שאינו ניכר לאו שמייה היזק אפי' בעשה מעשה בגופן ג"כ פטור מדיני אדם

וכהך ברייתא, ומה דלא דמי למתני' דמטמא ומדמע דמחייבינן ליה במזיד כתב הראב"ד דבמתני' כוונתו להזיק, משא"כ כאן כוונתו להנאת עצמו ולכן לא קנסינן ליה במזיד, ולכאו"צ"ע דמנסך הא איירי במומר וכמש"כ לעיל [וכדקי"ל חולין מ"א א'], ושם הא ג"כ אין כוונתו להזיק אלא להנאת עצמו, שרוצה לעבוד ע"ז, ואולי כיון ששם נאסר בהנאה לא מהני לפוטרו בגלל שכוונתו להנאתו, וצ"ב,

ונראה דהנה בתוס' ד"ה העושה, קשיא להו הא בעינן ניתותא דבעלים, ולכן כתבו דמספיק ניתותא דהעושה מלאכה, ונראה ביאור דבריהם דכיון שעושה כן לעצמו הוה כשואל שלא מדעת, לכן הוה כבעלים ומהני ניתותא ידידה, וי"ל דזוהי כוונת הראב"ד שרק במקום שכל ההיזק נהיה רק ע"י שהוא כבעלים כגון במי חטאת שם לא מחייבינן ליה כיון שהוא כבעלים, משא"כ במנסך אע"פ שעושה כן להנאתו כיון שההיזק לא תלוי בזה, בכה"ג חייב אפי' אם עושה להנאתו, וצ"ב.

ובדעת הרמב"ם כתב המ"מ דהך אוקימתא דאיירי בשקל כנגדן משקלות ולא עשה מעשה בגופן, זוהי אוקימתא לכו"ע, דלכאו"קשה מאי שנא ממתני' דבמזיד חייב לשלם, ולא ס"ל להרמב"ם החילוק בין כוונתו להזיק לבין כוונתו להנאתו ולכן צריך לאוקמי בשקל כנגדן, אבל אה"נ אם עשה מעשה בגופן חייב במזיד וכמתני'. **ולכאוי'** י"ל קצת בדרך אחרת (ע"י מל"מ ומים חיים), דהא פליגי רב ושמואל אי ילפינן קנסא מקנסא או לא, וי"ל דמה דהגמ' כאן לא הקשתה אלא לחזקיה משום ^{דס"ל} דס"ל להגמ' דלא ילפינן קנסא מקנסא, ולכן י"ל שכאן לא קנסינן ליה במזיד ורק לחזקיה דס"ל דהיזק שאי"נ שמייה היזק קשיא וצריך לאוקמי ששקל כנגדן משקלות, ואה"נ הגמ' יכלה להקשות לרב דס"ל דילפינן קנסא מקנסא, מ"ש ממתני' דקנסינן ליה במזיד.

והנה ברמב"ם מוכח דס"ל דילפינן קנסא מקנסא, דהרמב"ם הביא הך דינא דמנסך בין במערב (שם ה"ב) ובין במנסך ממש (שם ה"ו), ואי לא ילפינן קנסא מקנסא א"כ מנ"ל שכוונת המשנה גם על מנסך ממש דילמא רק מערב חייב אבל מנסך לא, אלא ע"כ שס"ל להרמב"ם שילפינן קנסא מקנסא, ולכן כתב הרמב"ם שהעושה מלאכה במי חטאת חייב במזיד דילפינן ממתני'.

עוד בהנ"ל ובדברי הגר"ח הלוי

שם. ברמב"ם הנ"ל, בחי' רבינו חיים הלוי כתב ליישב שיטת הרמב"ם, דלדידן לא קשה מהברייתא דאיכא לאוקמא בשוגג, דפטרין במתני', וכאן בברייתא התחדש שגם בשוגג חייב בדיני שמים, ורק לחזקיה קשה מהברייתא דכיון דהוא השתמש במי חטאת הו"ל שואל שלא מדעת, והוה גזלן, ולחזקיה דס"ל דהיזק שאינו ניכר שמים היזק לא יכול לומר הרי שלך לפניך (כדאיתא לקמן בשמעתין), וזוהי קושיית הגמ', ובתי' הגמ' מפרש ע"פ לשון הרמב"ם (פ"י מהל' פרה הל' ה"ה) דמפרש דמיירי ששקל את המי חטאת בעצמם לדעת מהו משקלן (ולא כרש"י שפי' ששקל בהן דבר אחר, ועיי"ש בכ"מ שפי' דברי הרמב"ם באופן אחר), וא"כ לא השתמש לעצמו במי חטאת ולא הוה שואל שלא מדעת ולכן פטור, אבל אם השתמש במי חטאת כיון שאינו יכול לומר הרי שלך לפניך ממילא חייב מצד גזלן עיי"ש.

ומה דבפרת חטאת לא הוה שואל שלא מדעת והגר"ח לא פי' מידי וצ"ל דמיירי שעושה לצורכו ולצרכה דבכה"ג לא נהיה גזלן, וכמו דקיי"ל בב"מ (ל' ע"א) דשוטחה לצורכו ולצרכה, אלא דגבי פרת חטאת פסלינן בכה"ג ולכן לא נהיה בכה"ג שלא מדעת.

אמנם לכאור' לפי"ז יקשה לרש"י שפי' דמי חטאת היינו ששקל בהן דבר אחר,

וקשה א"כ הא הוה שואל שלא מדעת והא לחזקיה לא יוכל לומר הרי שלך, ונראה לומר דהנה בתוס' ב"ק [צ"ח א' ד"ה הא קמ"ל] בתירוצ' הראשון ס"ל דרבה יסבור היזק שאינו ניכר שמים היזק ואף דפטור צורם פרתו של חבירו משום דס"ל סתם שורים לאו למזבח קיימי, מ"מ חייב בדיני שמים] ובברייתא הוה רבותא דגם במי חטאת חייב בדיני שמים אף דלא מינכר היזקא. וא"כ י"ל דאה"נ לרבה חייב בדיני שמים אף דסתם שורים לאו למזבח קיימי, אבל מ"מ כיון דאין זה היזק בגוף החפץ יכול לומר לו הרי שלך לפניך, ולא דמי לכל היזק שאינו ניכר, דהתם למ"ד שמים היזק, נקרא שהחפץ עצמו הוזה, ולכן אינו יכול לומר הרי שלך לפניך, משא"כ בסתם שורים לאו למזבח קיימי, אע"פ דס"ל דחייב מ"מ כיון דאין זה היזק בגוף החפץ יכול לומר הרי שלך לפניך, ולק"מ גם לשיטת רש"י כנ"ל.

וכן עי' בנתיבות המשפט (סי' שס"ג סק"ו) שהביא מהרשב"א (א"ה עי' ראב"ד ב"ק צ"ז ע"א) דהגם דשואל שלא מדעת גזלן, מ"מ אינו ממש כגזלן, דאף דאין שמין לגזלן מ"מ בשואל שלא מדעת שמין, וכן עי' באמרי ברוך דבשואל שלא מדעת מיקרי ברשותו דהבעלים ויכול להקדישו, ולא הוה כשאר גזלן, וכמו כן אפ"ל דלא כהגר"ח ויוכל לומר הרי שלך לפניך, ולק"מ גם לשיטת רש"י.

רש"י ד"ה ותדוש... דאמר לטובה הכנסתיה שתינק. פי' לא דנאמן לומר הכי, אלא דאי עביד הכי היתה כשרה.

דף נ"ג ע"ב

ואי אמרת היזק שא"נ שמים היזק האי גזלן הוא ממונא מעליא בעי שְלוּמִי. והיינו דאי ס"ל דהוה היזק ממילא הוה שינוי ואינו יכול לומר הרש"ל, ולכאור' צ"ע דבמתני' קתני דמנסך

בשוגג פטור, ורב מוקי לה לעיל במנסך ממש, ול"ה קלב"מ כדר' ירמיה דמשעת הגבהה הוא דקנה מתחייב בנפשו ל"ה עד שעת ניסוך, וברש"י שם דאגבהה ע"מ לגזולו, וא"כ הא הוא גזלן והא לחזקיה אינו יכול לומר הרש"ל ואיך קתני במתני' דבשוגג פטור הא צריך להתחייב מצד גזלן.

ול"כא למימר דחזקיה ס"ל כשמואל דמערב קתני (ול"ה גזלן) דלשמואל אמרינן דל"ה בכלל מדמע דקנסא מקנסא לא ילפינן, ולחזקיה אי"ז כלל קנס, אלא זהו מדינא, וא"כ מערב בכלל מדמע, וע"כ ס"ל לחזקיה דמנסך ממש קתני וצ"ע.

בחובא דדינא דגרמי

לימא כתנאי. ובחת"ס הביא קושיא בשם בעל הבגדי כהונה, דהיכי ס"ד הכא דס"ל לר"מ דהיזק שאינו ניכר שמיה היזק, הא בב"ק (ע"א ע"ב) מוקמינן להא דאמר ר' מאיר ברייתא דגנב שור הנסקל וטבחיו דמשלם ארבעה וחמשה, דהב"ע שמסרו לשומר והיזק בבית שומר, ור' מאיר ס"ל כר' יעקב דאף משנגמר דינו החזירו שומר לבעלים מוחזר דאומרים באיסוה"נ הרש"ל וס"ל כר"ש דדבר הגורם לממון כממון דמי, ולכן צריך לשלם לשומר דו"ה, וא"כ היכי ס"ד הכא דאית ליה לר"מ דהיזק שאי"נ שמיה היזק, הא אמרינן בסוגיין דלחזקיה דס"ל דהיזק שאי"נ שמיה היזק לא אמרינן בזה הרש"ל ולכן איתותב חזקיה, וכתב החת"ס שזו קושיא עצומה, (עיי"ש מש"כ בזה).

ול"כאוי י"ל, דהנה התוס' (שם ד"ה וסבר) הקשו למ"ל למימר דר"מ אית ליה כר"ש דדבר הגורם לממון כממון דמי, תיפו"ל משום דר"מ מחייב בדינא דגרמי, ותי' בשם הריב"א דגרמי אינו חייב אלא מדרבנן, (וכ"ה בתוס' בכ"מ).

וברמב"ן בקונטרס דינא דגרמי חולק וס"ל דזהו מדינא ולא רק קנס דרבנן דהא גם בשוגג מחייבין ליה, ואי הוה משום קנסא הא קיי"ל דלא קנסינן שוגג אטו מזיד, וכן מוכיח דא"כ לא יקנסו בנו אחריו עיי"ש, ועי' בש"ך חו"מ שפ"ו סק"א בהרחב. אמנם י"ל בדעת התוס' דאמנם זהו "דין" דרבנן אבל אי"ז "קנס" מדרבנן, ולכן חייב גם בשוגג, (ועי' תוס' ב"ב כ"ב ע"ב ד"ה זאת אומרת שכתבו בשם הריצב"א דזהו קנס).

ול"פייז נ"ל דה"ה הכא גבי היזק שאינו ניכר ישנם ג' דרגות, דחזקיה קאמר "דבר תורה" היזק שאי"נ שמיה היזק, והיינו דס"ל כן מדאורייתא, ומה דאמרינן הכא לימא כתנאי אי"ז בדאורייתא אלא רק מדרבנן והיינו דלר"מ זהו "דין" מדרבנן ולר"י זהו רק "קנס" מדרבנן, ובזה י"ל דכל מה דאמרינן בסוגיין דאי היזק שאי"נ שמיה היזק לא יכול לומר הרש"ל זהו רק אי הוה מן התורה כחזקיה, אבל לר"מ דזהו רק מדרבנן אע"פ שחייבוהו לשלם אבל אי"ז שינוי בגוף החפץ ויכול לומר הרש"ל, ולכן א"ש הא דאמרינן בב"ק אליבא דר"מ שאומרים באיסוה"נ הרש"ל,

ובזה יש ליישב קושיית תוס' ד"ה תיובתא שהקשו למה הוה תיובתא לחזקיה, הא אמרינן הכא דלימא כתנאי, ותי' בדוחק דכיון דקיי"ל הכי אמרינן תיובתא, ולהנ"ל א"ש דגם ר"מ לית ליה דזהו "דבר תורה" כדס"ל לחזקיה, אלא זהו רק מדרבנן.

והא מנפך דאורייתא וקא קנים, משום חומרא דעכו"ם קנס ליה. הקשו האחרונים (א"ה עי' רש"ש) הא במתני' קתני נמי מטמא, ולטמא תרומה הוה איסור דאורייתא, (ושמרתם את משמרת תרומותי), כדאמרינן בפ"ג דמכות (וכ"ה ברש"י לקמן ס"א ע"א ד"ה וסיפא

קנס לאחריני במעשה שבת

ורמי דרי יהודה אדרבי יהודה דתניא
המבשל בשבת כו' ר"י אומר בשוגג
יאכל למוצאי שבת כמזיד לא יאכל עולמית.

והיינו דס"ל לסוגיין דאע"פ דלא דמי שוגג ממש
למזיד, דכמזיד לא יאכל עולמית, ובשוגג שרי
למוצאי שבת, מ"מ טעמא דר"י משום שקנסו
שוגג אטו מזיד ולכן אסור בשוגג בו ביום, אלא
שלא החמיר בו לגמרי כמזיד, אמנם ע"י מש"כ
לקמן דבחולין (ט"ו ע"א) כתב רש"י ד"ה רבי
יהודה דאי טעמא דר"י משום שקנסו שוגג אטו
מזיד, א"כ גם בשוגג היה צריך להיות אסור
עולמית כמזיד, אלא טעמא דר"י משום שלא יהנה
ממלאכת שבת.

ונפק"מ בין הני תרי טעמא, אי אסור רק
לדידיה או גם לאחרני, דאי משום
קנס, אסור רק לדידיה, ואי משום שלא יהנה
ממלאכת שבת, אסור גם לאחרני, (עי' מהרש"א
שם).

רש"י ד"ה למוצאי שבת, לאחר שהמתין
בכדי שיעשו וכו'. אמנם שיטת התוס'
(חולין ט"ו ע"א, ועי' ט"ז מ"א ופמ"ג ריש סי'
שי"ח), דרק בעכו"ם צריך להמתין בכדי שיעשה
דחיישין שיבוא לומר לו פעם אחרת, משא"כ
בישראל אין חשש שישמע לו פעם אחרת, ועי'
בפמ"ג שבמחללי שבת (כבזמנינו) צריך לחכות
בכדי שיעשה דחיישין שישמעו לו פ"א עיי"ש.
(ועי' קובץ תשובות ח"ב מש"ש).

רש"י ד"ה מטמא... כיון דלא שמיה היוזק אין
כאן איסורא דאורייתא. כוונת רש"י
לומר מדוע אין כאן איסור דאורייתא מצד האיסור
להזיק, (א"ה עי' קה"י ב"ק סי' א').

ורמי דר"מ אדר"מ בדאורייתא, דתניא
הנוטע בשבת... ובשביעית וכו'.

בטומאת חלה), ותי' דתרומה בזמה"ז דרבנן, או
דמיירי בפירות דתרומתן מדרבנן, ויל"ע דבגמ'
בסמוך משמע דמיירי בדאורייתא, וכן יל"ע דהא
עיקרו מן התורה.

אמנם כבר הקשה כן הרשב"א ותי' בשם
התוס' דהגמ' הכא ס"ל דלטמא תרומה
הוה רק איסור דרבנן והקרא הוה אסמכתא
בעלמא וצ"ע דזהו דלא כהלכתא, או דכיון דהוה
עשה בעלמא לא חמיר כ"כ, והרשב"א דחה
דבריהם ותי' דצ"ל דסוגיין מיירי בחולין ולא
בתרומה ולכן אינו מן התורה.

וי"ע דבגמ' לעיל (ע"א) אמרינן "אי תנא
מטמא, אי תרומה הו"א כו' ואי מטמא
חולין" וכו', ומשמע דהסוגיא נקטה דמתני' מיירי
בין בחולין ובין בתרומה.

ולכאוי' היה מקום ליישב בפשיטות דטומאה
דאורייתא היתה חמורה עליהם
וכדאמרינן ביומא (כ"ג ע"א) "שקשה עליהם
טהרת כלים יותר משפיכות דמים", ולכן מצד
טומאה דאורייתא אין חשש שילכו ויטמאו, וכל
החשש רק מטומאה דרבנן כגון "ידיים" שפוסלות
את התרומה וזהו מילתא דשכיחא, וזהו רק איסור
דרבנן, ולכן קנסו גם לר"מ.

שם. ולכאוי' הכא הוה סתמא דגמ' כרב דמנסך
היינו מנסך ממש, דלשמואל דהיינו מערב
הא אי"ז מן התורה, ומכאן סמך להרמב"ם (פ"ז
מחובל ומזיק ה"ו) שפסק כרב.

שם. יל"ע דלעיל (ע"א) עבדינן צריכותא לרב
למ"ל מטמא ומנסך ואמרינן דקתני מנסך
לאשמועינן דל"ה קלב"מ, וכדר' ירמיה, ולסוגיין
דהכא דרק מנסך הוה דאורייתא אבל מטמא הוה
דרבנן, הומ"ל דקמ"ל דאף דמנסך הוה דאורייתא
מ"מ קנסינן.

בפשטות מיירי הכא בשביעית בזמה"ז וקתני דהוה מדאורייתא. (ועי' בספרי האחרונים שהאריכו בזה, וכן במשיב דבר ושאלת דוד).

קנס לנזטע בשבת

הנוטע בשבת. הרמב"ם והשו"ע לא הביאו הך דהנוטע בשבת, וכתבו האחרונים דזה נכלל במה שכתב הרמב"ם (פ"ו משבת הכ"ג) והרמ"א ריש סי' שי"ח, דלא רק מבשל אלא ה"ה שאר מלאכות, וה"ה הבונה בית, ועי' בבית"ל (שם) דהא דבעינן הכא לעקור ולא מספיק שאסור בו ביום היינו משום שגם לר"י דבשוגג מותר במוצ"ש, היינו רק בדבר דמינכר הקנס שאינו נהנה בו ביום כגון מבשל וכד' אבל אם לא מינכר כגון נוטע או זורע דממילא אינו יכול להנות בו ביום, בכה"ג גם לר"י צריך לעקור לגמרי, והיינו דקתני הכא דצריך לעקור. (ועי"ע מקדש דוד זרעים סימן נ"ט סוף אות ג' ד"ה כתב הרמב"ם).

דף נ"ד ע"א

זימנין דמיקלע יום ל'. ועי' ברש"י, והיינו חוץ מי"ד יום שצריך לקליטה, (עי' רמב"ם פ"ג משמיטה הי"א ומש"כ בהערות ר"ה).

קנס במלאכת שבת ושביעית בשוגג

דרבי יהודה אדרבי יהודה לא קשיא באתריה דר' יהודה חמירא להו שביעית. והנה למסקנת הסוגיא לרבי יהודה בדאורייתא קנסו שוגג אטו מזיד, אלא דבאתריה דר"י חמירא להו שביעית ולכן לא קנסו, ועי' ברמב"ם (פ"א משמיטה ויובל הי"ב) הנוטע בשביעית בין בשוגג בין במזיד יעקור, מפני שישאל חשודין על השביעית, אם תאמר בשוגג יקיים יאמר המזיד שוגג הייתי, ולכאור' יל"ע דהא הרמב"ם פסק כר' יהודה דקנסו שוגג אטו מזיד (פ"ו מהל' שבת הכ"ג) וא"כ בלא האי טעמא

דישראל חשודין על השביעית, צריך לעקור דהא בדאורייתא קניס ר' יהודה שוגג אטו מזיד ורק באתריה דר' יהודה שחמירא להו שביעית ס"ל לר"י דבשוגג יקיים.

ונראה ליישב דאמנם בסוגיין תלינן פלוגתייהו דר"י ור"מ דמבשל בשבת בקנסו שוגג אטו מזיד, וא"כ הרמב"ם שפסק כר"י ע"כ דס"ל שקנסו שוגג אטו מזיד, אמנם עי' בחולין (ט"ו ע"א) דאמרינן התם אמתני' דהשוחט בשבת וביוה"כ אע"פ שמתחייב בנפשו שחיטתו כשרה, דאמר רב דשבת דומיא דיוה"כ וכמו דביו"כ אסור באכילה ה"ה בשבת, ואמרינן התם דמתני' ר' יהודה, וברש"י שם ד"ה רבי יהודה הקשה איך מוקמינן למתני' דהתם כר' יהודה הא שבת דומיא דיוה"כ קתני, וכמו ביו"כ דאסור לא רק לדידיה אלא גם לאחרני, ה"ה שבת נמי, והא אי טעמא דר"י משום דקנסו שוגג אטו מזיד, א"כ היינו רק לדידיה אבל לאחרני שרי, דלא קונסים לאחרים בגללו וא"כ מתני' דהתם דקתני דומיא דיוה"כ והיינו גם לאחרני דלא כר' יהודה, וכתב רש"י דליכא למימר דטעמא דר' יהודה משום שקנסו שוגג אטו מזיד, דהא בשוגג שרי לאורתא ובמזיד לא יאכל עולמית, וע"כ דטעמא דר' יהודה כדי שלא יהנה ממלאכת שבת ומש"ה אסור גם לאחרני והוה דומיא דיוה"כ עי"ש, והיינו דרב דמוקי למתני' דהתם כר"י ס"ל דטעמא דר"י לא משום שקניס שוגג אטו מזיד ודלא כסוגיין, וא"כ לסוגיא דהתם אין ראייה דס"ל לר"י בעלמא דקנסו שוגג אטו מזיד ומש"ה כתב הרמב"ם גבי שביעית דבשוגג יעקור משום דנחשדו ישראל על השביעית, ולא משום שקנסו שוגג אטו מזיד, דאיכא למימר דטעמא דר"י משום שלא יהנה ממלאכת שבת, כסוגיא דחולין.

ובשביעית לא אסרינן משום שלא יהנה ממלאכת שביעית כדאיתא בירושלמי (תרומות פ"ב ה"ג) דבזה חלוק שביעית